

Vincent de Waal & Frans de Waal

De aap uit de mouw

Over dieren, maar vooral over mensen

Uitgeverij Contact, 2010

Recensie door: drs. Bas de Mol

De nieuwste Frans de Waal (samen met zijn broer Vincent de Waal) is een verzameling vlot geschreven columns over een groot aantal alledaagse onderwerpen. Het zijn observaties van een ervaren kijker. Het vergelijken van mens en dier (antropomorfisme) is niet populair bij sociale wetenschappers. Dat is met name in het westen het geval en dat is logisch: wij leven hier niet in een wereld met apen, zoals in China, Japan, Indonesië. Onze fabels zijn bevolkt door vossen, wolven, eksters en konijnen. Wij zijn dan ook veel meer dan de Oosterling geneigd om ons te gedragen als de puber t.a.v. zijn ouders: elke gelijkenis met onze mede-primaten wordt ervaren als een schrikbeeld, of, zoals koningin Victoria in 1835 na het aanschouwen van een mensaap verzuchtte “pijnlijk en onaangenaam menselijk”. Dat is de lijn in De Waals “De aap uit de mouw” en dat is het leerzame: niets aapachtigs is ons vreemd. Zo werd lang gedacht dat dieren geen cultuur kennen, maar De Waal beschrijft met enige regelmaat cultuuraspecten van bepaalde groepen apen. Zo is er een kolonie bonobo’s die tussen het vlooiën door in de handen klappen.

Het hoofdstuk over chimpansees die met een spelgezicht ravotten is uiterst actueel. De apen zetten hun spelgezicht op om vooral te laten weten dat ze niets kwaads van zins zijn. Dat is nodig, omdat het erop zou kunnen lijken dat ze elkaar in de haren vliegen. “Het is een show van goede bedoelingen, alsof ze zeggen: zie je hoeveel lol we hebben?” In de beschrijvingen van De Waal ontkom je er niet aan de nieuwe leiders van dit land te herkennen.

Het boek is doorspekt met leuke voorbeelden en weetjes, die steeds weer tot denken stemmen.

Zo brengt hij het gebrekkig ontwikkelde gevoel voor wederkerigheid bij George Bush in verband met het veel beter ontwikkelde gevoel daarvoor bij chimpanseeleiders. De laatste begrijpen dat gebrek aan wederkerigheid de gemeenschap ondermijnt en dat vrouwen dit bijgevolg onwenselijk gedrag vinden. De alfaman loopt in dat geval het risico dat de vrouwen een rivaal zullen steunen wanneer deze een gooi naar de macht doet. Voor de alfaman geldt dus dat zijn eigen gebrek aan wederkerigheid zijn eigen gezag ondermijnt.

Zo laat De Waal ook zien dat empathie geen zachte eigenschap is, maar bittere noodzaak voor het overleven van ons soort. Sociale dieren trekken zich elkaars lot aan.

Daarom kwam er in de V.S. na de orkaan Katharina een massale hulpverlening op gang nadat de alfa George Bush het overduidelijk had laten afweten.

Cultuur, empathie, rechtvaardigheidsgevoel – niets menselijks is de aap vreemd.